

VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ
A SPRÁVNÍ

Možné cesty rozvoje českých osobních penzí

Jaroslav Vostatek

Seminář Odborné komise pro důchodovou reformu, 20. 10. 2016

Cíl studie pro OKDR

Analyzovat

- možnosti uplatnění fondového financování penzí v ČR
- s přihlédnutím k novým trendům vývoje důchodových systémů v zahraničí
- včetně produktové problematiky,
- s uplatněním příspěvkového financování (NDC) a
- se založením veřejnoprávní pojišťovny spravující fondový subpilíř konkurující soukromému sektoru

Liberální modely: zanedbatelný význam osobních penzí

- **Sociální modely (welfare regimes): odlišné sociálně-ekonomické filozofie**
- **Liberální model: daňový režim TTE**
 - **Klasický: každý si koupí produkty podle svých individuálních potřeb a možností**
 - **Předpoklad: ideální tržní mechanismus (plně informovaní účastníci, bez státní regulace)**
 - **Moderní: solidární veřejné penze**
 - **Vydatný rovný starobní důchod postačí k zabezpečení existence jinak soběstačných starých osob na úrovni velkoryse stanovené hranice chudoby, např. 60 % čistého mediánového příjmu (EU: hranice rizika chudoby)**
 - **Melbourne Mercer (2015): cíli odstranění (zmírnění) chudoby odpovídá minimální penze asi 30 % celostátní průměrné mzdy (PM)**

Konzervativní modely: „odložená“ progresivní daň z příjmů

- Konzervativní penzijní modely: odlišné přínosy a potřeby jednotlivých sociálních skupin a profesí
- Státní zaměstnanci „pod penzí“
- Segmentované sociální důchodové pojištění: hlavní produkt
 - Původní starobní důchody z dělnického pojištění: příspěvek na živobytí
 - Adenauerova důchodová reforma (1957): starobní důchod jako náhrada celoživotní průměrné mzdy, se zohledněním snížených potřeb ve stáří (45 let pojištění).
 - Placení pojistného: 50 % zaměstnanec, 50 % zaměstnavatel
 - Pojistné odpočitatelné od základu daně z příjmů ze závislé činnosti
 - Důchody podléhají dani z příjmů při jejich výplatě
- Osobní penze: také „odložená“ daně z příjmů, daňový režim EET
 - Progresivní sazby daně z příjmů
 - 3. penzijní pilíř
- Zaměstnanecké penze: 2. pilíř

Sociálně-demokratické penzijní modely: zanedbatelný význam osobních penzí

- **Původní sociálně-demokratický model: moderní liberální model + univerzální důchodové pojištění (DB) + kvazipovinné zaměstnanecké penze (kolektivní smlouvy vyššího typu)**
 - Alternativa: rovný důchod + kvazipovinné zaměstnanecké penze (Nizozemsko, Finsko)
- **Moderní soc.-dem. model: modernizované univerzální sociální pojištění – 1. pilíř**
 - Solidární penze navazující na univerzální sociální pojištění
 - Seniorský příspěvek na bydlení
- **Kvazipovinné zaměstnanecké penze: 2. pilíř**
- **Placení pojistného v sociálním pojištění: 100 % zaměstnavatel**
- **Důchody zdaňovány jako každý jiný příjem**
- **Osobní penze i jiné finanční produkty: daňový režim TTE**

Neoliberální penzijní model: „odložená“ daň z příjmů

- **Privatizace sociálního důchodového pojištění**
 - Klasický obchodní model životního pojištění: individuální poradenství, akvizice za provizi, bez jakékoliv státní regulace
- **Povinné osobní penze u soukromých penzijních společností (hard/soft compulsion)**
 - Zaměstnanci: volba penzijní společnosti a účastnického fondu (investiční riziko!)
 - Placení pojistného: 100 % zaměstnanci
 - Zaměstnanci mohou platit i více než ukládá zákon = dobrovolné osobní penze
- **Solidární veřejný pilíř**
- **„Rovná“ daň z příjmů**
- **Daňový režim: odložená daň z příjmů (EET)**
 - Podstatně nižší význam daňových odpočtů při rovné dani z příjmů
- **Praxe: nutnost výrazné státní regulace osobních penzí a jejich poskytovatelů**

Anuity a anuitizace

- **Ideální produkt: pojištění odloženého doživotního (starobního) důchodu za běžné (průběžně placené) pojistné**
 - **Osobní penze: malý význam tohoto produktu**
 - **Zaměstnanecké penze: velký význam tohoto produktu v několika zemích (autonomní penzijní fondy)**
- **Tendence: rozpad ideálního produktu do 2 fází:**
 - **Spoření (akumulační fáze)**
 - **Výplatní (dekumulační) fáze**
 - **Anuity (rezervé pro životní pojišťovny) – nákladné (drahé)**
 - **Výplatní plán**
 - **Bez výplatní fáze (jednorázové plnění): „freedom and choice“ = trend**

Švédská „prémiová penze“

- Švédsko: 3. složka státních penzí, politický kompromis
 - Prezentace ve světě: originální 2. pilíř
- Penzijní spoření (FDC)
 - Osobní penzijní účty vede Švédská penzijní agentura (PM)
 - Přednastavený státní penzijní fond
 - Klienti mohou své prostředky investovat do soukromých penzijních fondů (cca 800)
 - „Slepé“ osobní penzijní účty: fondy nakupuje a realokuje PM podle dispozic klientů, soukromé penzijní fondy se nedozví jména klientů
 - Doporučení: max. 10 fondů
- Státní penze poskytuje PM
 - Možnost volby z několika produktů
- Doporučení pro ČR: zavést ve vylepšené podobě (Thrift Savings Plan)
 - Několik fondů (soutěž), poplatek do 0,5 % z aktiv
 - Povinné pojistné 2-3 % ze mzdy placené zaměstnancem, současně zrušit státní podporu osobních penzí a hypoték
 - Využití systému pro dobrovolné připojištění
 - Důchodový věk: 55-60 let

Sociální starobní připojištění (k FDC či NDC)

- **Podmínka: rozdělení dnešních českých veřejných penzí na:**
 - Solidární pilíř (rovný důchod)
 - Pojistný pilíř (zásada ekvivalence)
 - Do pojistného pilíře lze i dobrovolně spořit navíc
- **Polsko: 2 systémy NDC**
 - Odlišná valorizace prostředků na účtech
- **Důchodový věk při 2 systémech NDC či FDC může být odlišný**
 - Bez „předčasných“ odchodů do důchodu (srozumitelnost systému)
 - Pojistně-matematická konstrukce důchodu
- **Základní problémy většiny soukromých systémů FDC ve světě:**
 - Vysoké poplatky (soukromé fondy, akvizice klientů)
 - Nízké reálné výnosy pro klienty, se 3 % p. a. nelze počítat do budoucna
- **Možné řešení: státní pojišťovna (NDC, FDC s jedním fondem)**

Individuální spořicí účty

- **Trend (nutnost): jednoduché, transparentní a nízkonákladové spořicí produkty**
- **Integrace osobních penzí s celoživotními/dlouhodobými spořicími programy**
 - **Anuity: ne (jako součást systému)**
 - **Podpora: expert britské Konzervativní strany**
 - **Rozšíření záběru a názvu britské asociace poskytovatelů příslušných spořicích a investičních produktů**
 - **Sjednocení daňových režimů osobních penzí a spořicích produktů**
 - **Nespravedlnost daňových odpočtů (zvýhodňují bohatší, při existenci progresive sazeb daně)**
 - **Komplikovanost odkladu daně z příjmů (daňový režim EET)**
 - **Daňový režim individuálních spořicích účtů: TEE**
 - **Podstatně jednodušší, spravedlivý a srozumitelný**
- **Prostor pro efektivní nasazení státních institucí, jako konkurentů soukromého sektoru (též: státní spořicí dluhopisy)**

České osobní penze 2016

- **Neústavní „systém“**
 - Bezdůvodné rozdíly v regulaci produktů a poskytovatelů, ve formě a výši státní podpory
- **Nejvyšší (relativní) státní podpora na světě**
 - Fakticky neoliberální „2. pilíř“ (soft compulsion)
- **Fiskální iluze**
- **Daňová optimalizace (jen)**
- **Bezvýznamnost pro starobní zabezpečení (lepší to nebude)**
 - Penzijní připojištění – lepší produkt než doplňkové penzijní spoření (zastaralá neoliberální konstrukce)
- **Liberální i sociálně-demokratický penzijní sociální model odmítají existenci jakékoliv státní podpory kterýchkoliv finančních produktů**
- **Zásadní reforma je nutná**

Závěry

- **Reformovat neústavní (neoliberální) český „systém“ osobních penzí**
 - Liberální a sociálně-demokratické řešení: zrušení státní podpory všech finančních produktů
- **Inerce naprosté většiny klientů osobních penzí ve světě**
 - Nezáměr o rozdílnosti mezi investičními produkty, o investiční rizika
 - Řešení: návrat k jednoduchým, kolektivním produktům (též: české penzijní připojištění)
 - Řešením není zvyšování finanční gramotnosti (jen vyhazování peněz)
- **Anuity může efektivně poskytovat pouze státní pojišťovna**
 - Selhání anuitních trhů
- **Penzijní spoření lze efektivně nabízet jen prostřednictvím státní infrastruktury (přednastavený fond, slepé účty)**
- **Alternativa: individuální spořicí účty**
 - Integrace osobních penzí s celoživotními/dlouhodobými spořicími programy
 - Jednoduchý daňový režim: TEE

Děkuji za pozornost

jaroslav.vostatek@vsfs.cz

jvostatek@volny.cz